

SEYDA MOLLA HALİD KORKUSUZ'UN İLMÎ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Güneş EKMEKÇİ AŞAN

Öğr. Gör. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türk Dili Bölümü,
gnekmecki@hotmail.com <https://orcid.org/0000-0002-3397-6152>
Lect. PhD. Karadeniz Technical University, Department of Turkish Language
gnekmecki@hotmail.com <https://orcid.org/0000-0002-3397-6152>

Article Types / Makale Türü

Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi

28/10/2021

Accepted / Kabul Tarihi

02/11/2021

<https://doi.org/10.26791/sarkiat.1015760>

Bu makale Molla Halid Korkusuz henüz hayattayken bizzat kendisiyle görüşülerek birinci kaynaktan elde edilen bilgiler ışığında kaleme alınmıştır. Bu çalışma 05-06 Eylül 2008 tarihinde düzenlenen Düünden Bu-güne Lise Sempozyumu'nda Seyda Molla Halil ve Seyda Molla Halit Korkusuz'un İlmî ve Edebî kişilikleri adlı bildiriden genişletilerek hazırlanmıştır.

SEYDA MOLLA HALİD KORKUSUZ'UN İLMÎ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

ÖZ

Diyarbakır'ın Lice ilçesinde doğan Seyda Molla Halid, birçok ilim insanının yetişmiş olduğu Şark Medreselerinde eğitim almış önemli bir şahsiyettir. Edebiyata ve diğer ilim alanlarına olan merakı da çok küçük yaşlarda başladığı medrese sıralarında oluşmuştur. Zira toplumsal bir gerçeklik olarak insanın kişisel kabiyetlerinin yanı sıra yetiştiği ilmî atmosferin de kişinin edebî ve ilmî yönünü beslediği bilinen bir gerçektir. O dönemde medreseler, sadece birer dinî eğitim merkezi değil aynı zamanda fennî ilimlerin de verildiği birer eğitim kurumudur. Molla Halid, medreselerde uzun yıllar dönemin meşhur alimlerinden ilim tedrisat etmiştir. Eğitim almak üzere belli bir süre yurt dışında da bulunan Molla Halid edinmiş olduğu ilmî birikimlerini kendi öğrencilerine nakletmiştir. Uzun öğrenim hayatından sonra ülkenin değişik yerlerinde yüzlerce talebeye ders vermiştir. Tercüme ve telif eserleri bulunan Molla Halid'in yazmış olduğu şiirleri bir araya getirdiği Türkçe, Arapça ve Kürtçe Dîvânları bulunmaktadır. Bu çalışmamızda, değişik mahiyette eserler meydana getiren Seyda Molla Halid Korkusuz'un ilmî ve edebî kişiliğinin yanı sıra eserleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Molla Halit Korkusuz, ilim, medrese, edebiyat

THE SCIENTIFIC AND LITERARY PERSONALITY OF SEYDA MULLAH HALID KORKUSUZ

ABSTRACT

Seyda Mullah Khalid, who was born in Lice district of Diyarbakir, is an important figure who studied in Oriental Madrasahs, where many scholars have been raised. His interest in literature and other fields of science was formed during the madrasah, where he started at a very young age. Because it is a the known fact that the personal characteristics of man as a social reality, as well as the scientific atmosphere in which he grows up, feed the literary and scientific aspect of the person, madrasahs are not only religious education centers but also educational institutions where scientific sciences are given. Mullah Khalid has been practicing knowledge from famous scholars of the period for many years in madrasahs. Mullah Khalid, who was abroad for a certain period of time to study, transferred his knowledge to his own students. After a long education life, he taught hundreds of students in different parts of the country. There are poems written by Mullah which has translation and copyright works, in Turkish, Arabic and Kurdish. In this study, the factors in the development of the scientific and literary personality of Seyda Mullah Khalid Korkusuz, who brought different works of different nature, as well as his works will be emphasized.

Keywords: Mullah Halid Korkusuz, science, madrasah, literature

GİRİŞ

İslam dünyasının pek çok farklı coğrafyasında X. yüzyıldan itibaren teşekkül etmeye başlayan medreseler, İslâm hukukunun ve İslâm teolojisinin çalışıldığı ve öğretildiği temel yerler olmuşlardır.¹ Medrese kelimesi, ilk defa X. yüzyılda Nişabur ve Horasan'da ortaya çıkan eğitim müesseseleri için kullanılmıştır. Bir İslâm eğitim kurumu olarak medreseler, esas itibarıyla içerisinde öğrencilerin öğrenimleri yanında yeme-içme ve barınma ihtiyaçlarının çeşitli vakıflar tarafından karşılandığı, bir yatılı okul şeklinde organize edilen kurumlardır².

Medreseler, din eğitimi alanında tarih boyunca önemli işlevler görmüştür. Bu bağlamda Diyarbakır ve çevresinde de Cumhuriyetten bu tarafa medreseler eğitim alanında önemli hizmetler vermektedir³ Seyda Molla Halid Korkusuz da erken yaşlardan itibaren dönemin **önemli** hocalarından, medreselerde **öğrenim** görmüştür.

Eğitim sürecini son nefesine kadar sürdüren mümtaz şahsiyetlerden biri olan Molla Halid bitip tükenmez bir öğrenme aşkıyla daha genç yaşında sarf, nahiv, belâgat ve münazara ilmine dair birçok kitab ezberlemiş. En önemlisi de kitapları kendi orjinal dillerinden okuyup anlamak için birçok dili öğrenmeye çalışmıştır. Yazılan eserleri yorumlama veya tenkit etme yoluyla eserleri farklı açılardan değerlendirmiştir. Çalışkanlığı, verilen bilgileri büyük bir titizlikle kaydedip hızlı öğrenme kabiliyetiyle dönemin birçok hocasının dikkatini çekmiş ve takdirlerine şayan olmuştur. Birden çok eser kaleme almış olan Molla Halid Korkusuz edebiyata özel bir ilgi duymuştur.

1.HAYATI

1.1. DOĞUM YERİ VE TARİHİ

Molla Halid Korkusuz, 01.12.1940 tarihinde Diyarbakır'ın Lice ilçesinde dünyaya gelmiştir. Annesi Lıceli olan Seyda'nın babası Erzurum'dan Liceye göç etmiştir. Kendi ifadesine göre, kesin bir tarih olmamak kaydıyla aile büyükleri 430 yıl önce Ürdün sınırları dahilinde olan Zerkan Kasabasından Erzurum'un Tekman ilçesine göç etmiştir. Burada uzun yıllar yaşayan aileden kırk kişi Osmanlı-Rus Savaşı esnasında şehit olmuştur. Aile büyüklerinin çoğunu kaybeden Molla Halid Korkusuz'un babası Hacı Hüseyin Korkusuz, aile eşrafiyla birlikte 1917 tarihinde Erzurum'dan Diyarbakır'ın Lice ilçesine göç etmiştir.

1.2. HASTALIĞI VE VEFATI

2011 yılının başlarında, hastalığının kanser olduğunun anlaşılması üzerine başlayan tedavisi süreci olumlu sonuç vermeyen Molla Halid, 23 Kasım 2011 tarihinde vefat etmiştir. Kendisi için büyük bir cenaze töreni düzenlenmiştir. Değişik illerden gelen dostları ve öğrencilerinin yanı sıra çevre illerden kendisinin cenaze töreninde bulunmak için birçok insan hazır bulunmuştur. Kendi vasiyeti üzerine Lice'de babasının yanına defnedilmiştir. Ardında kendisi gibi ilimle yakından alakalı olan 6 evlat, sayısız talebe ve eser bırakmıştır.

1 Serdar Şengül, *Bilgi, Toplum, İktidar: Osmanlı ve Cumhuriyet Modernleşmesi İle Karşılaşma Sürecinde Doğu Medreseleri*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008), 7; Mehmet Ali Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2015), 85. İslam coğrafyasında birbirinden farklı medrese gelenekleri ortaya çıkmıştır. Hint medrese geleneğinin Hint-İslamcılığı üzerindeki etkisi hak. bkz. Halide Rumeysa Küçüköner, *Mirza Gulam Ahmed ve Ahmedilerin Mirza Gulam Ahmed Telakkisi* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2018), 60.

2 Yaşar Sarıkaya, *Medreseler ve Modernleşme*, (İstanbul: İz Yayınları, 1997), 14.

3 Musa Bağcı, "Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi-Diyarbakır Örneği" *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 1, (2009), 1.

2. İLMÎ KİŞİLİĞİ

Medreseler, tarih boyunca Müslümanlara dinî eğitim alanında hizmet veren önemli kurumlar olmuştur. Bu kurumlarda tarihi süreç içerisinde pek çok değerli ilim insanı yetişmiştir. Medreselerin tarihini Hz. Peygamber dönemine kadar götürmek mümkündür. İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren cami ve mescitlerde İslamî ilimlerin -tefsir, hadis, fıkıh ve akaid gibi-sahabi ve tabiîler tarafından verildiği bilinmektedir.⁴

Medreseler eğitim alanında özel bir role sahiptirler. Osmanlıda yükseköğretim kurumu olan medreselere, Sıbyan Okullarından veya aynı seviyede özel öğretim görmüş talebeler alınırdı. Medreseler, topluma kadı, müftü, müderris, cami hizmetlileri ve kâtip yetiştirmiştir.⁵ Molla Halid de medreselerin yetiştirdiği ve toplum hayatında önemli roller üstlenen şahsiyetlerinden biridir. Medreselerin, Seyda Molla Halid'in ilmi kişiliğinin gelişiminde üstlendiği rolü ortaya koymuş olduğu eserlerle de görmek mümkündür.

Seyda Molla Halid yaşadığı zaman dilimindeki bütün imkânsızlıklara rağmen, ilmi açıdan kendisini en güzel şekilde yetiştirip geliştirmeye çalışmıştır. Medrese eğitimi alan kişiler gerek ilmi birikimleriyle gerekse de öğrendikleri ilmi kendi hayatlarında uygulamaya çalışan kişiler olarak tanındıklarından dolayı halkın güven duyduğu, yapılacak olan bir faaliyette akıl danışılan, sözüne itibar edilen kişiler olmuşlardır. Molla Halid'in de halk nezdinde büyük bir saygınlığı vardı. Aldığı eğitim sayesinde halka hitap etme noktasında göstermiş olduğu kabiliyetten dolayı rehber olarak kabul edilen bir ilim adamı kişiliğine sahip olmuştur. Zira halk, medreselerde yetişen ilim adamlarından aldıkları fetvalar sayesinde önemli kararlar almakta ve bunu uygulamaktaydılar.

2.1. İLİM TAHSİLİ

Günümüzdeki ortaöğretim-lise-üniversite ve Lisansüstü vb. eğitim sistemine sahip medreseler, devletin dinî, idarî ve adlî alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamış oldukları kadrolar olmuşlardır. Buralardan fıkıh, hadis, tefsir gibi dini ilimlerin yanı sıra mantık, felsefe, matematik, geometri ve astronomi gibi pozitif bilimler alanında da iyi eğitilmiş kişiler yetişmiştir. Bu kurumlarda eğitim gören öğrenciler hem pozitif bilimlerde hem de dini ilimlerde kendilerini yetiştirmişlerdir.⁶ Bu eğitim sistemi içinde yetişen önemli şahsiyetlerden biri de Molla Halid babasının teşvik ve desteği ile ilim tahsiline küçük yaşlardan itibaren başlamıştır ve yaşça kendisinden çok büyük olup kendisinden önce medreseye intisap etmiş olanlara, dersler vermiştir.

Uzun yıllar süren medrese eğitiminden dolayı ilkokulu ve İmam Hatip'in ortaokul ve lise bölümünü dışarıdan bitirmek zorunda kalmıştır. İlmî kişiliğinin teşekkülünde içten gelen öğrenme aşkının yanı sıra güzide hocalarının emeği vardır.

Seyda Molla Halid'in ders almış olduğu hocalarından bazılarının isimleri şöyledir:

1. Molla Halil Efendi⁷
2. Molla Muhammed-i Reş⁸
3. Seyda Molla Hüseyin-i Küçük⁹

4 Bağcı, "Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi-Diyarbakır Örneği", 1.

5 Mefail Hızlı, *Kuruluşundan Osmanlıya Kadar Medreseler* (Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları), (1987), 280.

6 Ali Özenç, *Müdürrislerin ve İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyelerinin Toplum Üzerindeki Etkilerinin Bir Mukayesesi (Diyarbakır Örneği)*, (Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2012), 170.

7 1896 tarihinde Lice'de doğmuştur. Babası Molla Muhammed'dir. Dedesi ise meşhur Seyda-yê Licî (Liceli Seyda) olarak bilinen Molla Muhammed Hadi'dir. Dönemin önemli alimlerinden -başta dedesi olmak üzere-eğitim almıştır. Medreselerde müdürrislik yapmıştır. Kendi döneminde Lice ve çevresinde imamlık yapanların tamamına yakını ondan eğitim almıştır. Geniş bilgi için bkz. Güneş Ekmekçi, *Molla Halil ve Molla Halit Korkusuz'un İlmî ve Edebî Kişilikleri*, Düünden Bugüne Lice Sempozyumu, (Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2012), 345-347.

8 Lice'de medrese hocalığı yapmış bir din adamıdır. Molla Halid Korkusuz hayattayken kendisinden naklen alınmış bir bilgidir.

9 1290/1871 yılında Cizre yakınlarındaki Deştadahl köyünde doğmuştur. Daha önceleri Cizre Diyarbakır'a bağlı iken sonradan Mardin'e, Şırnak il olduktan sonra da Şırnak'a bağlanmıştır. Babasının ismi Abdullah, annesinin ismi Ayşe'dir. Geniş bilgi için bkz. Mehmet, Çiçek, "Seyda Molla Hüseyin Küçük'ün Hayatı ve İlmî Kişiliği". *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* (2), (2009), 125. (Erişim tarihi 4 Ağustos 2021)

4. Seyda Molla Hacı Abdulfettah¹⁰
5. Şeyh Abdülkerim el-Müderriş¹¹

İlk ilim tahsilini Lice'nin meşhur hocalarından biri olan Molla Halil Efendi'den almıştır. Üç yıla yakın bir süre Molla Halil Efendi'nin yanında, Diyarbakır Ulu Camii imam-hatipliğinden emekli Molla Hikmet ile medrese eğitimi almıştır. İlk önce Kur'an-ı Kerim eğitimi alan Molla Halid, keskin zekâsı ve sürekli ilimle olan meşguliyeti hocalarının dikkatini çekmiştir. Başta Molla Halil olmak üzere hocalarının sevgisine mazhar olmuştur. Kur'an eğitimini tamamladıktan sonra Arapça dersleri almaya başlamıştır.

Daha sonra sırasıyla Molla Muhammed-i Reş ve Lice Müftüsünden ilim tahsil etmiştir. Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde "Reisü'l-'Ulema" olarak adlandırılan Seyda Molla Hüseyin-i Küçük'ün yanında medrese eğitimine devam etmiştir. Buradan Hazro'ya geçen Molla Halid, hayatını ilme vakfeden Seyda Hacı Abdulfettah'ın yanında 1953 ve 1954 yılları arasında ilim tahsilinde bulunmuştur. Tahsil hayatını sürdürmek için bir müddet Suriye'de de bulunan Molla Halid buradaki eğitimi yetersiz bulup Hazro'ya geri dönmüş ve 1958 yılının sonuna kadar burada, eğitimine devam etmiştir. Medresedeki 12 ilim tahsilini Seyda Hacı Abdulfettah'ın yanında tamamlamıştır.

Molla Halid okuduğu medreselerden üç icazetnâme almıştır. Bunlar sırasıyla şöyledir:

- 1- Seyda Hacı Abdulfettah'tan şifahî icazetnâme.
 - 2- Kızıltepe'de müderriş Seyda Molla Abdurrezzaktan Arapça yazılı icazetnâme. 3- Bağdat'a ilmî çalışmalar için gittiğinde, Bağdat'ın e
- dn büyük âlimlerinden Câmi-i Ahmed imâm hatîbi ve Heyet-i Ulema başkanı eş- Şeyh Abdülkerim Müderrişten Arapça yazılı icazetnâme

2.2. GÖREV YERLERİ

Molla Halid, medrese tahsilini bitirdikten sonra 1959 yılında Mardin'e bağlı Mazıdağı ilçesinde resmî imâm olarak göreve başlamış ve burada birçok öğrenci yetiştirmiştir. 1960 yılında askere giden Molla Halid, askerliğini bitirdikten sonra Lice Kur'an Kursu'na öğretmen olarak atanmıştır. Daha sonra Kulp'a bağlı Ağaçalı Köyü'nde çalışmaya başlamıştır. Müftülük sınavına girmek için Ankara'ya gitmiştir. Ankara'da girdiği müftülük sınavını birincilikle geçmiş ve müftü olarak ilk görev yeri olan Erzurum'un Tekman ilçesine atanmıştır. Bu görevinden sonra 1968 yılında İzmir'in Menemen ilçesine müftü olarak atanmıştır. 1969 yılında ise girdiği sınavı kazanıp İzmir Yüksek İslam Enstitüsü'ne başlamıştır. Enstitüden birincilikle mezun olan Molla Halid, İzmir'in Ödemiş ilçesine atanmıştır.

Hayatının her döneminde sürekli ilimle meşgul olan Molla Halid, ilim tahsilinde karşılaştığı güçlükleri çalışma azmi ile yenmiştir. Araştırmaktan ve okumaktan asla vazgeçmemiştir. Bu yolda attığı diğer bir adım ise eğitim hayatına bir süre Irak'ta devam etmek istemesidir. Bunun için gerekli olan sınavları başarıyla geçip Irak'a gitmiştir. Bağdat Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı bölümünü okumuştur. Bu bölümü de birincilik derecesiyle bitirmiştir.

Irak dönüşünde, İzmir merkezde vaiz olarak çalışmaya başlamıştır. Diyanet İşleri Başkanlığının muhtelif kademelerinde yer alan Molla Halid, başta Buca olmak üzere Bandırma, Ahmetli ve Turhal gibi ilçelerde

10 "Seyda Hacı" olarak tanınan Abdulfettah Yazıcı 1310/1892 yılında Diyarbakır'ın o dönemde Silvan ilçesine bağlı Hazro kasabasının Cami mahallesinde dünyaya geldi. Medrese eğitimi tamamlayıp ders vermeye başlamasından dolayı yörede büyük alimler için kullanılan "seyda" unvanını; erken yaşta Hacca gitmesinden dolayı "hacı" lakabını ve kardeşi Katib Abdurrahman Yazıcı'nın Hazro Beylerine katiplik yapmasından dolayı da soyadı kanununun çıkmasından sonra "Yazıcı" soyadını almıştır. Geniş bilgi için bkz. M. Cevat Ergin, "Hazrolu Seyda Hacı Abdulfettah Yazıcı", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8/1 (2006), 110.

11 Şeyh Abdülkerim el-Müderriş, Irak'ın kuzeyinde bulunan Beyâre beldesinde 1323/1905 yılında dünyaya gelmiştir. Temyiz yaşına gelir gelmez Kur'an-ı Kerim'i ezberleyerek ilim yolculuğuna başlayan Üstad Müderriş, daha sonra kısa dini metinler ezberlemiştir. Ayhan, *Seyda Molla Halid Korkusuz ve el-Hâdis'us -Sahîh Adlı Eseri*, 11.

müftülük yapmıştır. En son olarak da İzmir il müftü yardımcılığı yapmış olup 1999 senesinde emekliye ayrılmıştır. Emekliye ayrıldıktan sonra yılın belli dönemlerini Diyarbakır'da belli dönemlerini ise İzmir'de geçirmiştir. Her iki şehirde kendisine ait yüzlerce kitaptan oluşan zengin bir kütüphanesi bulunmaktadır. Eserlerin bir kısmı el yazmalarından oluşmaktadır. Çoğunluğu dinî içerikli olmakla beraber edebiyatla, kimyayla ve diğer bilim dallarıyla alakalı kitaplar da bulunmaktadır.

Molla Halid, ilim insanı kişiliğiyle devlet kurumlarının çeşitli statülerinde görev yapan önemli şahsiyetlerin yetişmesinde önemli rol oynamıştır. Molla Halid'in yetiştirmiş olduğu belli başlı talebelerin isimleri şu şekildedir:

Nihat Hatipoğlu, Molla Ekrem (Riyad Üniversitesinde profesör), Ahmed Efendi (emekli hakim), Zafer Koç (Diyanet İşleri Bakanlığında daire başkanı), Muhammed İnceoğlu (İzmir İl Müftü yardımcısı), Mehmet Çiftçi (Öğretim Üyesi), Liceli Molla Ahmed (emekli imam), Liceli Molla Halil (emekli imam), Molla Abdullah (emekli müftü) ve adını burada sayamayacağımız akademisyen, imâm ve Kur'an Kursu öğretmeni. Molla Halid'in yetiştirmiş olduğu çocukları da birer talebe gibi ilk eğitimlerini babalarından almışlardır.¹² Babalarının yönlendirmeleri ve desteği sayesinde ciddi eğitimlerden geçmişler ve bugün devletin üst kademelerinde görev almaktadırlar. Molla Hâlid, gittiği her yerde yaptığı tefsir, hâdis ve fıkıh dersleri ile insanlar ile iç içe olmuş ve insanların gönül dünyasında yer edinmiştir.

3.EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Molla Halid'in değişik konularda yazdığı eserler, tercüme ettiği eserler, diğer ilim dallarıyla ilgili okuduğu kitaplar ve okuduğu kitaplar hakkında yazdığı ek bilgiler ve yorumlama gücü onun çok yönlü bir edebî kişiliğe sahip olduğunun göstergesidir. Molla Halid, kitap okumayı seven ve sınırsız bilgi merakı olan bir kişiliktir. Özellikle ilmî tartışmalarda sergilemiş olduğu özgün yorumlar hocalarının dikkatini celb etmiştir. Ondaki bu yönleri keşfedip edebî ve ilmî kişiliğinin şekillenmesinde hocası Molla Halil'in etkisi yadigarlanamaz derecededir. Molla Halil'in dünya görüşünde kardeşliğin ve hoşgörünün yaşamsal bir önemi olmuştur. Mecazlı söyleyişleri ve herkesin, hakkında söz söylemeyi başaramadığı orijinal hususları dile getirirken gösterdiği söz ustalığı hocadan öğrencisine de sirayet etmiştir. Konuya bu açıdan bakıldığından belagâttaki üstünlük Molla Halid de görülen bir özelliktir.

3.1. ESERLERİ

Edindiği ilmî birikimden, hem öğrencilerinin hem de diğer insanların faydalanması adına tercüme ve birçok telif eserde imzası bulunmaktadır. Gerek medereselerde okutulan gerekse de kendi ilmi merakı sayesinde araştırıp bulduğu eserleri okumuş, yorumlamış ve bunlar hakkında uzun uzadıya yazılar yazmıştır. Doğu medreselerinde müfredatta yer alan eserlerin çoğunu ezberlemiştir.

Temel kaynaklarda yer alan bilgileri kendi ilmî birikimiyle yoğururken ortaya özgün fikirler çıkarmıştır. Gerekli gördüğü yerlere faydalı eklemeler yaparak ortaya herkesin anlayabileceği açıklıkta ve sadelikte eserler çıkarmıştır. Eserlerinin bir kısmı kendi özel kütüphanesinde bir kısmı da ilmi çalışmalara konu olmak üzere bazı akademisyenlerde bulunmaktadır. Molla Halid Korkusuz hakkında bugüne kadar yazılan bir yüksek lisans tezi ve sempozyum bildirisi bulunmaktadır. Diğer taraftan eserlerinin daha fazla insan tarafından tanınması ve akademik anlamda da istifade edilmesi açısından çalışmalar da sürmektedir. Bazıları üzerinde akademik çalışmalar yapılmış olsa da epey bir kısmı halen yazma halinde bulunmaktadır. Eserlerinde Molla Hâlid *el-Licevî* nisbesiyle bilinmektedir.

12 Seyda Halit Korkusuz'un hukukçu oğlunun babasından aldığı dini eğitimle kendi hukuk bilgisini biraraya getirdiği bir eseri için bkz. Mehmet Refik Korkusuz - Halide Rumeysa Küçüköner, "İslam Aleminde Hukuk Birlikteliği Mümkün mü?", *DÜHFD* 23/39 (2018), 235-255.

3.1.1. TERCÜME ESERLERİ

Arapçanın gerek gramer yapısına gerekse de edebî diline hakim olan Molla Halid, birçok dinî eseri tercüme etmiştir. Tercüme eserlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1-Tasavvuf ve Akaidle ilgili Arapça olarak Seyda Molla Hüseyin-i Küçük tarafından yazılan kitabın Türkçe ve Kürtçe tercümesi
- 2-Seyda Molla Hassî tarafından Akaidle ilgili Arapça yazılan manzumenin Türkçe ve Kürtçe tercümesi
- 3-Cakarta'daki Dinî ve Ahlakî yapıları içeren ve Arapça kaleme alınan risâlenin Türkçeye tercümesi
- 4- "Cündullâh ve Hizbuş'şeytan" adlı eserin Arapçadan Türkçeye tercümesi
- 5- "İslamda Irkçılık Yoktur." adlı Arapça eserin Türkçeye tercümesi
- 6- "El-Hikmetu Fit't-Tasavvuf" adlı eserin Türkçeye tercümesi
- 7- "El-Menazilü'l-Kudsiyye ve'l-Himayetü'r-Rebbaniye" adlı eserin Türkçeye tercümesi.
- 8- "Şeceretü'l-Kevn" adlı risâlesinin Türkçeye tercümesi.
- 9- "El-Hâtâyâ fi Nazari'l-İslâm" adlı eserin Türkçeye tercümesi.

3.1.2. TELİF ESERLERİ

Molla Halid, İlimde telifin önemli bir husus olduğunu yaptığı çalışmalarla da ortaya koymaya çalışmıştır. Mevcut olan telif eserleri şunlardır:

- 1-Bağdat'ta iken hadislerle ilgili olarak Arapça yazmış olduğu "el-Hadîsu's-Sahîh ve Tahlîluhu"

Bahse konu olan eserinde hadîslerin sıhhatinin göreceliği, hadîs sıhhat tespitinde kullanılan yöntemleri ve sıhhat açısından hadîslerin sıralaması gibi konuları ele almıştır. Bu doğrultuda sünnî âlemde Şeyhayn diye kabul edilen Buhârî ve Müslim'e yöneltilen eleştirileri dile getirip konuyla ilgili verilen cevapları nakletmiştir. Molla Halîd'in eseri eklektik bir yapıda olup alanda yazılan çok sayıda eserden alıntılar içermektedir. Hadîs usûlüne yönelik; sünnet, hadîs, haber, eser, sahîh hadîs, şazz ve illet gibi kavramlar mukayeseli bir şekilde irdelenmiştir. Kavramlar hakkında bilgi verilirken önce kavramın sözlük anlamı, daha sonra ıstılahî anlam ve son olarak müellifin görüşü belirtilmiştir. Ayrıca hadîs sıhhat tespitinde var olan görecelilik konusu Molla Halid perspektifinden ele alınmıştır.¹³

- 2- Arapça olarak kaleme aldığı "el-Kadâ'u ve'l-Kadar"

- 3- Fetvalarla ilgili yazılmış olup Arapça kaleme alınan 7. ciltlik "Fetavâ'l-Amidî"

Geniş hacimli olan ve 7 ciltten oluşan "Fetavâ'l-Amidî" dende yola çıkılarak Molla Halid'in fetva konusundaki salahiyetini görmek mümkündür.

3.1.3. DİVANLAR

Dîvânlarından bazılarının belli bölümlerini görme şansımız olmadı. Kendisinden naklen mevcut olan dîvânları şöyledir:

- 1-Türkçe Dîvân
- 2-Arapça Dîvân
- 3- Kürtçe Dîvân

13 Ayhan, Seyda Molla Halid Korkusuz ve el-Hâdis'us-Sahîh Adlı Eseri, 1-2.

3.2. ESERLERİNDE ELE ALINAN KONULAR

Molla Halid, dinî konuları içeren ve Arapçadan Türkçeye tercüme ettiği eserler ile hadisler ve fetvalar hakkında teferruatlı bilgileri konu edinen telif eserler kaleme almıştır. Bunların dışında Arapça, Kürtçe ve Türkçe divânlar da yazmıştır. Elimizde mevcut olan özellikle Arapça ve Kürtçe dîvânlarında didaktik yönü ağır basan şiirler yazdığı tespit edilmiştir. Arapça ve Kürtçe Dîvânında, dinî ve ahlakî konular ana unsurdur. Daha çok öğüt verici ve ders çıkarılması gereken hususlar üzerinde durulmuştur. Bilginin ve çalışkanlığın faydaları, cahilliğin ve tembelliğin zararları, insanların birbirine nasıl davranması gerektiği gibi konular sıkça ele alınan konulardır. Molla Halid, bununla birlikte Liceli insanlara duyduğu derin bağlılık, eski Lid ce'ye duyulan hasret, eski Licelilerin sahip olduğu erdemler, Lice'de değişik dönemlerde meydana gelen -Lice depremi gibi- önemli olayları şiirlerinde tema olarak seçmiştir. Kürtçe Dîvânında, genellikle yerel ağız özelliklerini kullanmıştır. Aşağıda yer alan örnek *Kürtçe Dîvânından* alınmıştır:

Di Heqqê Zilma Ku li Müslimanan Te Kirin

Çiqas derdek mezin hatê li ser van müslimananda
Ku cumle bûn perişan û we pejmürde di ortê da
Çi derdek a'zam e yâ Râb ji bo dîn ew dibûn mezlûm
Ji bo ku nimêj dikîn di bûn tevdek hemî mehkûm
Heçî pîrek serexwe wî digirtin hem nimej dikirî
Wezifa wî nihâyet dan ji bona pora xwe digrî
Digotin ew ne çaxdaşe muasır nîne bona me
Bi irtica û gerici didan damğan li navê me
Ji wan qîsmek dixebtîn ew ji bo Ewrûpa çaxdaş
Nivîsandin û fiş dikirin bi çaxdişî
Evan qîsman dibûn kole ji bona wan bêdîn ra
Dibin neyarê dîndaran bi casûs li pey wan ra
Heçî mamosteyî dindar tevî mamosteyê pîrek
Sere xwe nuxavtîbûn wan bê şîk
Ewan çaxdaşê çaxdişî ewan bêdîn wek laşî
Ewan bêâqlî pîr faşî dikin tağda kî pir şaşî

توحيد المسلمين في العلم والأسواق ومجالس أخرى

عليكم بسعي واجتهاد تقدما
فلا بد توحيد صفوف جميعهم
بحكم وعدل واقتصاد تقدما
ورغبة فن والعلوم بمستوى
لشمل جميع المسلمين لأسواق
وللمستوى عيشا تقدم كلهم
وتوحيد اسواق التجارة والمال
ومجلس أعمال النقابة كلهم
بتطبيق أحكام اقتصاد تقدما
وللشورى بين المسلمين جماعة
بتوحيد أسواق فيما بينهم دوما
فيا أمة العظمى ويا مجلس الأعلى
عليكم فقدموا بعلم وخدمة
بإصدار أموال وتقديم تكنيك
بتقديم أهل العصر كل شؤونهم
وتقديم أنواع المعادن كلها
وعلم الأثير مع علوم لتسريح
فلا نطلب الأقمار للحرب والضرب
وصلح مع الناس بكل نواياهم
على أي دين أو على أي فكرة
فياحبذا ذاك الزمان لك خلدي

ألا المسلمون للعلا دون سكتة
على نهج قرآن ومسلك سنة
بوحدان اهل الحق كلا بحكمة
وما بينهم صلحا وعيش لذينة
لحماية الناس من الضر جمّة
أمام جميع الناس حكما وأسوة
وتكنيكهم طرا بحكم سوية
وعمال اسواق وأحكام عامة
وتوفيق بلدان على الحق جمّة
بقمته العليا شؤنا وقدرة
أمام جميع السوق للأوروبية
ويا مجلس الشورى لإصلاح أمة
وتجارة الأموال عرض ورغبة
بقراءة فن وجبر وحكمة
لعيش خليق دائما وازدهارة
وعلم النباتات جاولجي جملة
كذلك أبدان وأديان جملة
ونطلب أقمارا لعيش هنيئة
وحب لإنسان بقلب مليئة
بأمر الدخول في السلام بكافة
ونعم ونعم مرة بعد مرة

الأستاذ خالد الخلدي الأمدي

Foto.1. Arapça Dîvânından alınmıştır.

Türkçeye tercümesi:

İlim, İktisat, Pazar, Ticaret, Sulh ve

Diğer Konularda Müslümanların Birlik ve Beraberliği

Ey müminler! Durmadan yükselmeye, ilerlemeye çalışıp kalkınmaya devam edin

Kur'an ve sünnet yolu üzerine tüm Müslüman safları bir ve beraber olmalıdır.

Fennî arzu ederek, ilmî seviyeleri yükselterek, aralarında barışı gerçekleştirip, gerçek yaşama tatbik etmelidir.

Hepsinin pazar için koşup -İslam pazarı- insanları zarar ve açlıktan korunmalı,

Hayat seviyeleri yükseltmek için ileri gitmeli, hüküm ve ahlâkta herkesten öne çıkmalı,

Eşitlik ilkeleri ile hepsi teknikte, mal, ticaret pazarı ile birlik olmalıdır,

Genel hükümler, pazar işçileri, sendika müessesesi ve meclisleri birleştirmeli,

İktisat konularında ileriye doğru, tüm ülkeleri hakkaniyet üzere başarmaya çalışmalı,

Toplumsal olarak aralarında şüara müessesesi, yüksek yetenekleriyle kurmalıdırlar.

Kendi aralarında büyük pazar kurmalı ve bu pazar Avrupa pazarının önünde olmalı,

Ey yüce birlikler! En yüksek meclis ve şüara meclisi- ki

Müslümanların ıslahı için çalışıyorsun.

İlimde, hizmette, ticaret mallarını arz ve talepte, ilerleyin, öne geçin!

İhracatta, ithalatta, teknik ve teknolojiye, fen, cebir ve hikmeti okumakta ilerleyin!

Asrın ehline, zamanın insanına, tüm ihtiyaçlarını bu pazarları kurmakla güzel bir yaşam ve neşeli bir hayat için takdim etmeye çalışın.

Onlara gerekli olan maden, nebatat, jeoloji ve diğer ilimlerin çeşidini hazırlayın,

Gazlar, feza, teşrih, insan vücuduyla ilgili, ebdan ve edyan ilimleri de okutun!

Astronomi ve uyduları bâhusus kavga ve savaş için istemiyoruz; ancak güzel bir yaşam için arzu ederiz.

İnsanların gaye ve niyetleri ne olursa olsun, onlarla barış içinde olmak ve dolu bir kalb ile onları sevmek gerekir.

Hangi dine mensup ve hangi fikre sahip olursa olsun Kur'an'ın

(Onlarla tam olarak barışın) emrine kulak vermeli ve barışmalıdırlar.

Ey Huldî! Bütün bunlar gerçekleşince o zaman ne güzel zaman!

Ve sen o zaman binlerce kez mutlu ve şad olursun.

Üstad Halid Huldî el-Amidî

Seyda Molla Halid'e göre insan özdür ve insanı merkeze almayan yani insana hizmet etmeyen ilmin, sadece kişinin kendisine hizmet etmekten öteye geçemeyeceği aşikârdır. Molla Halid, Allah'ın yarattığı bütün canlılara karşı yoğun bir sevgi barındırmıştır. Dünyaya, insanlara ve diğer canlılara karşı olan hassasiyeti ve sorumluluk bilincini yazmış olduğu birçok şiirde görmek mümkündür. Derin bir duygu ve düşünce dünyasına sahip olan bilgileri analiz ederek yer yer de sunulanı eleştirerek insanlara aktarmayı erdemli bir din adamı edasıyla yerine getirmiştir.

Yıllara dayalıengin tecrübesiyle zihin ve duygu dünyasını harmanlamış ve bunu da şiirleri vasıtasıyla adeta karşıdakiyle sohbet havası içinde sunmuştur. Şiire bakışında da kendine özgü bir anlayış gözlenmektedir. Yaptığı tasvir ve teşbihler şiirlerinin tesirini artıran sanatlardır. Üslup bakımından zorlamasız, doğal ve sade, muhteva bakımından da hayatın değişik yönlerini yansıtacak çeşitlilik ve zenginlikte olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Şark medreselerinde, önemli ilim erbâblarından eğitim alarak yetişmiş olan Molla Halid Korkusuz, hayatının büyük bölümünü ilim tahsiline ayırmıştır. Kendine has bir yöntemle okuduğu eserleri yorumlamış, bu eserler hakkında yazdığı notları delil tutarak kendi bakış açısıyla yeni eserler meydana getirmiştir. Ülke sınırları içinde kalmayarak ilmî donanımını artırmak için o dönemlerde hatırı sayılır kişilerin yetişmiş olduğu Irak medreselerinden de istifade etmiştir. Örnek bir imân ehli ve Allah dostu olduğu için insanların takdirini kazanmış ve değişik sorunların çözümünde arabulucu yahut bilirkişi olarak daima başvurulan bir şahsiyet olmuştur.

Molla Halid Korkusuz'u eserleri ölümsüz kılmıştır. Yazdığı tercüme ve telif eserler dinî mahiyettedir. Dîvanlarında yazdığı ve ulaşabildiğimiz şiirler ise daha çok erdemli insan olma, adaletsizlikten ve yalandan uzak durma, dünyanın geçici ve aldatıcı bir mekân olduğu, insan sevgisinin önemi gibi konular hakkındadır. Tasavvufî bir bakış açısı da göze çarpan bir diğer husustur. Eserlerinde kullandığı yöntem hem öğretici hem de sanatsal bakış açısıyla yazılması yönüyle kayda değerdir.

Gerek islâmî öğretileri gerekse ahlâkî öğretileri akademik bir dilden ziyâde her insanın anlayabileceği bir tarzda kaleme alarak bilgiyi en etkili en kolay şekilde daha fazla kişiye ulaştırmaya çalışmıştır. Edebî şahsiyetinin oluşumunda okuduğu ve ezberlediği kitapların büyük bir rolü vardır. Arap Dili ve Edebiyatı bölümü mezunu olması eserlerinde, edebî sanatları kullanma becerisinin yanı sıra söz ustalığını da beraberinde getirmiştir.

Okuduğu her kitaptan notlar almıştır ve bunları kendine has metoduyla eserlerine nakletmiştir. Diğer ilim dallarıyla da meşgul olmuştur. Zira onun için hiçbir bilgi gereksiz değildir ve bilgi mutlaka kayıt altına alınmalıdır. Bundan dolayı sosyolojiden, felsefeden okumalar yapmıştır. Molla Halid Korkusuz'un kütüphanesinde bulunan sayısız kitap, onun ilme olan merakı ve aşkı konusunda yeterince fikir vericidir. Elde bulunan eserlere bakıldığı zaman Molla Halid'in ulaşabildiği kadarıyla o güne kadarki diğer âlimlerin yazdığı kitaplardan istifade ederek derli toplu ve yararlanabilir eserler ortaya çıkarmıştır. Emeklilik esnasında da hiçbir zaman, boş durmamış yine çok sayıda vaiz, müftü ve din görevlisine dersler vermeye devam etmiştir. Kesintisiz olarak cami kürsülerindeki irşat ve tebliğ vazifesini aksatmamıştır. Eserlerinden bazıları üzerinde akademik çalışmalar yapılmış olsa bazı eserleri yazma eser halinde bulunmaktadır.

Ömrünü ilme adayan ve üstelik bu ilmi diğer insanları yol gösterici olması için eserler meydana getiren ulvî şahsiyetleri unutmamak gereklidir. Bunlardan biri de Molla Halid Korkusuz'dur. Çağlardan geriye tek dayanabilen şey yazıdır. Zaman, kitabı, şiiri yazan yüreği unutturmaya çalışsa da yapılan akademik çalışmalar bu kıymetli ilim insanların unutturulmaması adına önemli bir rol üstlenmektedir; çünkü söz zamana yenilmez.

KAYNAKÇA

- Ayhan, İbrahim. *Seyda Molla Halid Korkusuz ve el-Hâdis'us -Sahîh Adlı Eseri*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, 2017.
- Bağcı, H. Musa "Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi-Diyarbakır Örneği". *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* / 1 (Nisan 2009): 45-59. Erişim 14 Temmuz 2021. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/115912>
- Büyükkara, M. Ali. *Çağdaş İslami Akımlar*. İstanbul: Klasik Yay., 2015.
- Çiçek, Mehmet. "Seyda Molla Hüseyin Küçük'ün Hayatı ve İlmî Kişiliği". *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 2 (2009):124-139. Erişim 4 Ağustos 2021. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sarkiat/issue/11237/134297>
- Çiçek, M. Halil. *Şark Medreselerinin Serencâmı*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2009.
- Ekmekçi, Güneş. *Molla Halil ve Molla Halit Korkusuz'un İlmî ve Edebî Kişilikleri*. Düünden Bugüne Lice Sempozyumu, Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2012, 345-347.
- Ergin, M. Cevat. "Hazrolu Seyda Hacı Abdulfettah Yazıcı". *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8/1 (2006), 109-130.
- Hızlı, Mefail. "Kuruluşundan Osmanlılara Kadar Medreseler". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 / 1 (Ocak 1987): 273-284. Erişim 12 Temmuz 2021. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uluifd/issue/13506/163396>
- Korkusuz, Mehmet Refik, Küçüköner, Halide Rumeysa. "İslam Aleminde Hukuk Birlikteliği Mümkün mü?". *DÜHFD* 23/39 (2018), 235-255.
- Küçüköner, Halide Rumeysa. *Mirza Gulam Ahmed ve Ahmedilerin Mirza Gulam Ahmed Telakkisi*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Memduhoğlu, Adnan. Molla Halil Es-Siirdî'nin Hayatı ve Eserleri Hakkında Bazı Mülâhazalar.*Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, (2019), 608-638.
- Özenç, Ali. *Müdrerislerin ve İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyelerinin Toplum Üzerindeki Etkilerinin Bir Mukayesesi (Diyarbakır Örneği)*. Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2012, 170. Erişim Tarihi 29 Temmuz 2021. http://isamveri.org/pdfdrg/G00033/2013_2/2013_2_OZEN-CA.pdf
- Sarıkaya, Yaşar. *Medreseler ve Modernleşme*. İstanbul: İz Yay, 1997.
- Şengül, Serdar. *Bilgi, Toplum, İktidar: Osmanlı ve Cumhuriyet Modernleşmesi İle Karşılaşma Sürecinde Doğu Medreseleri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.
- Uslu, Hüseyin. *Başlangıçtan Günümüze İslam Müesseseleri Tarihi*. İstanbul: Gonca Yay., 1985.

FETAVÂL- AMİDÎ ADLI 7 CİLTLİK ESERİNDEN ÖRNEKLER

ما جدم الكلد من اجزاء الهيون سبعة: الدم المسفوم، والذكر، والاشارة والقبيل
والقدرة والمثابرة، والدارة، ابن عابد بن ١٩٧٠ الموسومة المنيرة ^{المنيرة} ١/٤٤

المجلد الخامس الملحق بالمجلدات الأخرى //

232,0555 ضمای قرآن قوی و او غرتمدرطریه :

(نجدت ضواج)

2551003

جب تلفونو :

0.542 2312150

Halit Korkusuz

cep Tel: ~~0542 3854503~~ ~~0014927~~ 505-3394660

ev: 2272443-2451303

Halit Korkusuz
II Mafto

با
«الديوقراسي»
رسول الله مع ابنه ابي عمرو بن طفيل تحت شجرة .
رسول الله مع يهودى وقد دخل عمر وجواب الرسول .
رسول الله مع امرأة للصلح ، رسول الله مع ام الايتام واعطائهم فروع .

محمد مع عمرو بن العاص و ابنه وقوله (مضى لتعبدتم الناس)
عمر وقوله للراعى اذبح ضأنا وقد لصاحبها الكلب الذئب .
عمر مع كيسى دقيق يحمله ام الايتام واعطائهم اياه .
عمر وقوله امرأة : ما كان لك ان تدخل في عهدنا يا عمر وقوله اخذ عمر واصابت امرأة .
عمر : يرس امرأة في كوف في تنظر الولادة في عمر بلا اعانة احد وزوجها في خارج الكوفة يبكي ويدعو لطلاقها .
عمر يذهب الى البيت ويقول لزوجتها - ام كلثوم - هل تريد ان تكسبي ثرا باعطيها من الله ؟ قالت نعم والله
فكبر كيف ؟ قال عمر تعالى من الكوفة فيها امرأة غريبة في حالة الولادة وما احد ضاك يبينها فجاء عمر وزوجته
فاعانت المرأة في الكوفة فلما اول عمر وجلس في الخارج قال في المدة في نفس : انت احق بالامارة واحسن من عمر
فلما ولدت المرأة بحالته ام كلثوم خلعت يا امير المؤمنين . فعلم الرجل انه امير المؤمنين وخجل . فقال له
امير المؤمنين فقال خدا عندي . كى نفبه للولد راتب شهر يا تعطلك واحميا يلزم كما من الكوفة والاطفاء ...
قد روى عن جبير لعبد الملك . (يا عبه الملك) . وعدم جوابه من طرف الملك .

الجلد الثالث من الفتاوى للأستاذ خالد الآمدي البجوي
السابع

SŞTU

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

س: هل يجوز ذبح الهدى الذي يلزم المحرم بالتمتع أو القربان قبل

يوم النحر أم لا؟

ج: يجوز ذبح هذا الهدى قبل يوم النحر عند الحاجة لئلا يهدى جزء

و وقت وجوب الدم عليه (إمامه بالحج) لأن الحج بصيرته قنما بالصحة إلى الحج

والأصح جواز ذبحه إذا منع من العدة ولا تباقت ذبحه بوقت كسائر ذمات الحجرات

و لكنه الأفضل ذبحه يوم النحر للاشباح وخبر جامد خلافه أو جبه فيه

ولولا هذان لكان القياس أن لا يجوز تأخيره عنه وقت الوجوب والإمكان كالزكاة (١)

و الدم الواجب على محرم (بغير حرام) وإن لم يحرم ذمته وقت كالحلق لهدى

لا أدرك واجب عليه غير ركه (وعنده ما كدم الحجرات) (لا يختص) اجزاء (بزمان)

بل يفعل في أيام التخصية وغيرها لأن الأصل عدم التخصيص ولم يرد ما يخالف

كان تذب أراقته أيام التخصية (٢)

وعند الأصناف لا يجوز ذبح هذا الهدى قبل يوم النحر (ولا يذبح هذا الطبع

و المتعمد والقربان اليوم النحر ويأكل منها) و يذبح بقية الهدى باقى شاء ولا يأكل

منها ولا يذبح الجميع إلا في المحرم) قوله (ويذبح بقية الهدى باقى شاء ولا يأكل

منها) لأنها جنائيات وكفارات فلا تقوت بوقت وحصرها الفقهاء

والأول تجميلها لينجبه ما حصل من النقص في أفعاله (٣)

فيهم من جميع ما قلنا من الكتب: إن ذبح الهدى الذي قد ذكره يجوز

عند الشافعية قبل يوم النحر لأنهم يهدى جزء بلا خلاف - لأن لا تباقت

ذبحه بوقت كسائر ذمات الحجرات ولكنه إذا قلت هذا الأفضل ذبحه قبل يوم

النحر أو في يومه؟ أقول الأفضل ذبحه يوم النحر للمخرج من التلا

وعند الأصناف لا يجوز ذبح هذا الهدى قبل يوم النحر وكذا هدى التطوع

والقربان - وهذا دم المتعمد - وكان ذبح بقية الهدى عندهم يجوز قبل

(١) نهاية المحتاج إلى شرح المنهاج: تأليف شمس الدين محمد بن أبي العباس أحمد بن حنبل

بن شهاب الدين الدمشقي المتوفى بالمصرى الأضواء المشهور بالشافعية (٢) التخصيص بالزمان

التخصيص المتوفى سنة ١٠٠٤ هـ - جلد ٣١٧ - (٣) نفس الأثر (٣) الاختيار لقبيل

المختار تأليف عبد الله بن محمود بن مؤدود الموصل الحنفى جلد ١٧٣

تكلّم في المهدي النبي (محمد) (ويحيى وعيسى والخليل وصدم)
ومبرى جديج ثم شاهد يوسف) (وطفل لذي الأخدود) يربو به مسلم
(وطفل) عليه صد بالامة التي يقال لها تذي ولان تكلم
وما شطة في عهد فرعون (طفلها) وفي زمن الهادي (المبارك) يحتم

ألوسی : $\frac{3}{140}$

عن أنس رضي الله عنه قال: كانت شجرة في طريق الناس تؤذي الناس
فأتاها رجل فعزلها عن طريق الناس. قال: قال رسول الله

صلى الله عليه وسلم: فلقد رأيتني بتقلب في ظلها في الجنة. صدقناهم أحمد

ما قاله الإمام الشافعي رحمه الله في المناجاة: جلد ٣ ص: ١٥٤

يا من برى حاة الضمير وبسم انت لطفك لكل ما يتقبح يا من يدعي للشدة كلها يا من اليه المنكر والمنفرد
يا من حين من رزقه قولك ابن فان الخير عندك اجمع ما لا يحور فتعوى البراكية فيما لا تقدر اليه فتعربا
ما لا يحور فتعربا بابل حيلة طلع طيرت فاني بارأقتم ومن الذي ادعوا اهتف بكم ان كان فضلكم فقير
بالذل قد وفيت بالبرع لما ان التذلل عند بابك ينفع حاشا لمجدك ان تقنظ عاصيا الفضل اجزل والمراهق
وجعلت معتدى عليك توكللا وسبقت كفى سائلا انقتم فيناه من اجيبه وبهفته واجبت دعوه من بهتشفع

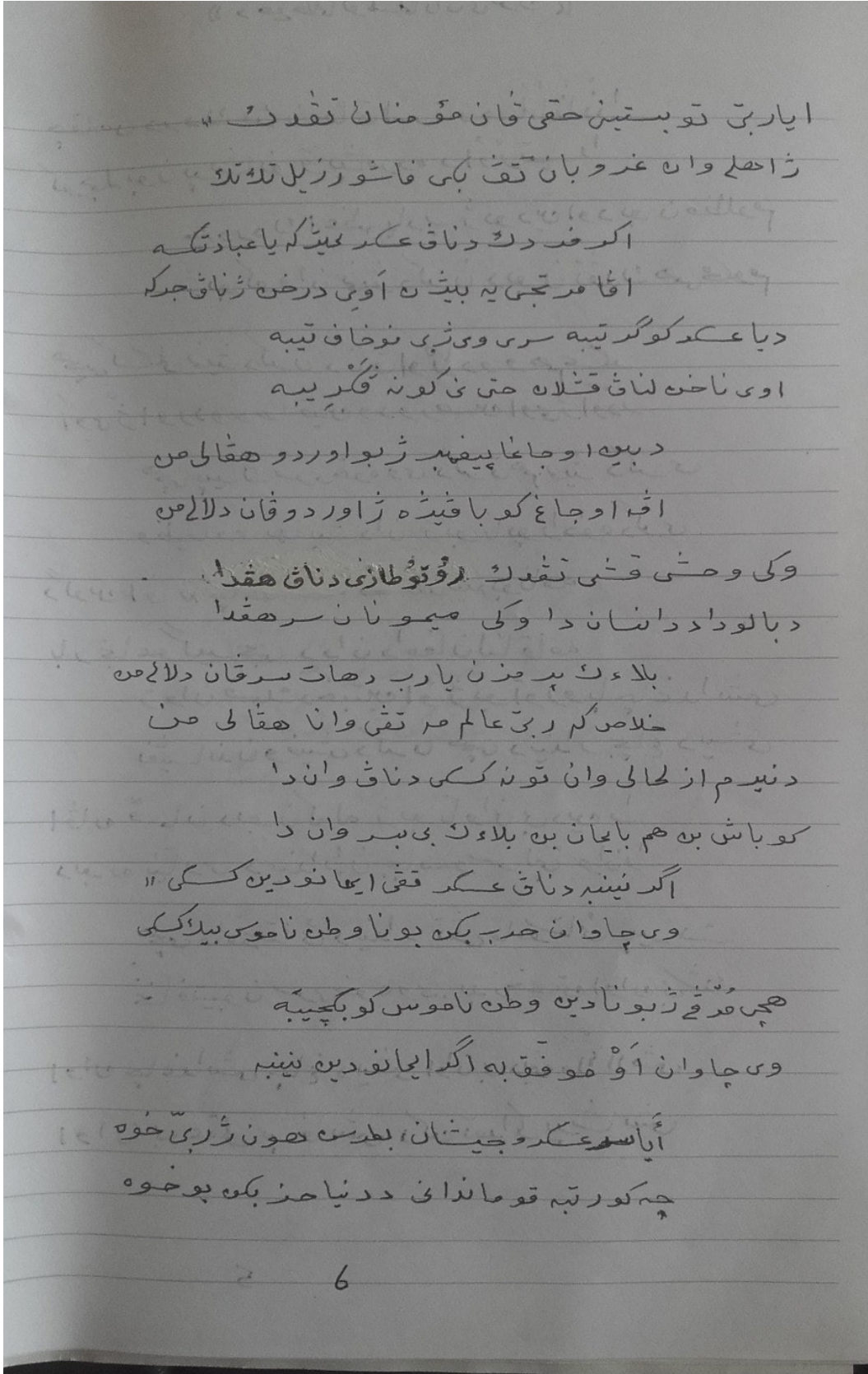
اجعل ناصي كل صبغ مجزبا والطف بنا يا من اليه المرجع
ثم الصلاة على النبي وآله خير من الاطعمه المشايخ وشقق

صلى الله عليه وآله وسلم في يوم اربعين مرة . و للطايعون عشرة ايام
كل يوم اربعين مرة . والمديون عشرة ايام كل يوم سبع عشرة . وللظالم عشرة ايام كل يوم عشرة مرة
و للصبر ما دام في الحسب كل يوم سبع مرات .

أنته به گوندلر فقط الله ده 26.8.96 باشتاز يار ديجيلقدون كلب و طين
30.5.1996 تاريخه يارنى 3.6.96 و 486 صابون
اشته ١٠ ايات اشته لدر الله آف صادره

Halit KORKUSUZ
ii Müftü Yardımcısı

KÜRTÇE DÎVÂNINDAN BAZI ÖRNEKLER

د آخرت داتونه رتبه بلاءك پمزن رتبه
اگر ایمانوریه نینبه عذابو آگره رتبه
گلاک فرعونو هرود چون دگلاک دوهارون چون
دگر دعوا خدای وان تقی رتبه تمامی چون

الا ای ضابطو قائد دی تو بونا دین جا حد
بطرسه تو خدای راند همه ظالم بیه عابد
ژ بو ناخاطری انسان تو ری خوه نه که نیان
دروژا عشا کبری بطرسه و صیبتولرزان

ژ بونا دینو ایمانه مه که ظلمی لایسانه
بطرسه تو زین دانه اوه حاکم دوی آنه
تونه حکمی قوماندانه گنل قورهای پریشانه
لبیسی عدلا قهاران تمامی ظلم بگردغانه " "

خدای ظلمو تقدای اوه آگر دوی کافی
زبان نینه هیدای تونه آلاکار لوی ناخی

ته که ظلمی لوان عیدان نمیت بون تک قصوری وان
سرو پوری خوه گری وان قبول نکیری ای تی نه ژ وان

ته دست داسرو وظیفای وان ته پاشی دمعاشی وان
بدی تونه کوررتی وان حسابی تو بدی چاوان

ته فی روزی حاب نگری حظو راحق تووی بگری
نه مالو ملکو هم رتبه دده فایده توهر بگری
خدا دی حقی وان بگره رته بستینه در حشره
وی نه باقیته نای آگر کیده کودستی نه بگره

خدا صبری بده بو وه حقالی دینو ایمانه
سرو پوری بو خافتی وه رتبونامدی قرانه
حبیب الله تقی قرآن دین شافع رتوناه
دچن در حینه العز دوس فقامی کو خدا راه

هچی کسی کو ظلمی کد عذابی ضوه وی دست پی کد
جهنمدا وی جی جی کد تونه آکار فیغان پی کد
ماموستاؤ معلومه رت بودین بونه تسلیمه

خدا حقی وه بستینه رتور با ظلمی دینه
رتبو کوه پورا حوه گرتی بن سر پوشی در حقی
رت مکتب وه د آ قیبت خبایته وه قبول نکرن

حقی وه وان روه صندن بدستی زور و ظلمی تقی
وظیفه وان نه دایون وه دایون اهلی جهنم تقی

چاوان دولت دبه مانع رتبوناه خوندنوعلمی
چاوان فاقولته یا علم دبه مانع رتبونوعلمی

EXTENDED ABSTRACT

Seyda Mullah Khalid Korkusuz, learned Arabic and Islamic sciences in different madrasahs from an early age. After studying in madrasas for many years, he taught in different parts of the country. He taught hundreds of students and graduated many of them. In addition to what he learned in madrasahs to improve himself, he tried to improve his scientific direction by reading many books. Among his students are people who have held important positions in the upper echelons of the state. Mullah Khalid studied wisdom from valuable teachers who managed to have their names mentioned in his period and later periods.

Madrasa teachers noticed Khalid's sharp intellect and comprehension at a young age because he started teaching older students. The first step of Mullah Khalid's scientific identity was formed in the madrasa. Since madrasahs are social institutions, they trained exemplary leaders who were intertwined with society and who would lead the society.

Madrasa-educated people have become people who are consulted regarding plans that will be carried out. The public trusts them because they are known not only for their knowledge but also for the application of this knowledge in their own lives. Khalid played an intermediary role in situations such as inheritance sharing, manslaughter and land fights encountered in the community. Mullah Khalid was one of these personalities and had great respect among the people.

Despite all the limitations of his time, he tried his best to educate and develop himself scientifically. While he was interested in science and literature, he wrote works on various subjects based on his years of experience, allowing the wider masses to benefit from him and not lose the knowledge he had accumulated.

Mullah Khalid's works on various subjects, the works he translated, the books he read about other branches of science and the additional knowledge and the power of interpretation he wrote about the books he read is indicative of his multifaceted literary personality. Mullah Khalid has written copyright works containing religious subjects and translating them from Arabic into Turkish and detailed information about hadiths and fatwas. He also wrote in Arabic, Kurdish and Turkish works. It has been determined that he wrote poems that outweighed the didactic aspect, especially in Arabic and Kurdish. In Arabic and Kurdish, religious and moral issues are the main element. The benefits of knowledge and hard work, the harms of ignorance and, and how people should treat each other are frequently discussed in this works. Mullah Khalid chose significant issues such as his deep devotion to Lice people, missing for old Lice, virtues of ancient Lice people, and important events such as the Lice earthquake in Lice as the theme in his poems.

Mullah Khalid, who liked to read books, had a large library. There were hundreds of books in this library, though it is unclear which branches of science were included. He wrote down his comments about the books in the notebooks. Mullah did not have an ordinary point of view. He had his own perspective both in his religious interpretations and in the poems he had written. Being an honest and moral individual was the essence of everything for him. In his poems, issues such as being a virtuous individual, the harms of ignorance, the benefits of hard work, and the importance of acting in unity and togetherness stand out.

He tried to convey knowledge to more people in the most effective way by writing both Islamic teachings and moral teachings in an academic language in a way that every person can understand. The books he reads and memorizes have a great role in the formation of his literary personality. His degree in Arabic Language and Literature brought with him the ability to use literary arts as well as his mastery of words.

Mullah Khalid, who was constantly engaged in the science in every period of his life, overcome the difficulties he encountered in his knowledge collection with his determination to study. He never stopped researching and reading. Mullah Khalid became intertwined with the society and gained a place in the world of people's hearts with his interpretations, lectures and fiqh lessons everywhere he went. Mullah Khalid retired after a long and busy life. Retiring didn't leave him out of the world of science. After retiring, Mullah Khalid continued his scientific activities and continued his duties of prayer and communiqué in places such as mosques and condolence houses.